

Spis treści

Wstęp	10	▪ Schrony i szczeliny przeciwlotnicze	53
ROZDZIAŁ 1	22	▪ Komendant twierdzy czy Komisarz Obrony Rzeszy – konflikt kompetencji	54
Festung Breslau – jak miasto stało się twierdzą		▪ Hans von Ahlfen nowym komendantem twierdzy	56
▪ Początki nazistowskich miast-twierdz	22	▪ Rozpoczęcie formowania garnizonu Festung Breslau	58
▪ Relacje NSDAP i Wehrmachtu w twierdzach III Rzeszy	25	▪ Dezerterzy i defetyści – zabójstwo doktora Spielhagena	59
▪ Festung Breslau – miasto i jego funkcje militarne	27	▪ Powstaje sztab Festung Breslau	61
▪ Generał Krause pierwszym komendantem Festung Breslau	31	▪ Oddział Operacyjny sztabu Festung Breslau	63
▪ Pierwsze plany obrony twierdzy	33	▪ Wydział Kwatermistrzowski sztabu Festung Breslau	64
▪ Wojsko i administracja wojskowa w Breslau	37	▪ Adiutantura sztabu Festung Breslau	65
▪ Breslau przed II wojną światową i w jej trakcie	39	▪ Formowanie garnizonu twierdzy – piechota	66
▪ Robotnicy cudzoziemscy, robotnicy przymusowi i jeńcy w Breslau	40	▪ Formowanie garnizonu Festung Breslau – oddziały zapasowe i pomocnicze	72
▪ Pierwsze naloty na Breslau	42	▪ Volkssturm w Festung Breslau	73
▪ Nadchodzi Nowy Rok – 1945	43	▪ Uzbrojenie garnizonu Festung Breslau	79
ROZDZIAŁ 2	45	▪ Artyleria forteczna Festung Breslau	83
Alarm „Gneisenau”, ewakuacja miasta i formowanie garnizonu		▪ Pancerny odwód dowództwa Festung Breslau	87
▪ Alarm bojowy dla twierdzy	45	▪ Saperzy w garnizonie Festung Breslau	89
▪ Ewakuacja ludności cywilnej	46	▪ Pancerny pociąg przeciwlotniczy	90
▪ Kościół wobec ewakuacji ludności cywilnej z Festung Breslau	49	▪ Zakłady FAMO – produkcja broni i amunicji w Festung Breslau	92
▪ Ewakuacja instytucji	50	▪ Mityczne bronie obrońców Festung Breslau	94
▪ W obliczu nadciągającego zagrożenia	51	ROZDZIAŁ 3	96
▪ Szpitale polowe i służba zdrowia	52	Od Wisły do Odry – 1. Front Ukraiński w drodze na Breslau	
		▪ 1. Front Ukraiński i jego miejsce w sowieckich planach ofensywy zimowej 1945 roku	96

▪ 3. Armia Pancerna Gwardii na kierunku Breslau	97
▪ 20 stycznia 1945 – nowe rozkazy Koniewa	98
▪ 52. Armia samotnie walczy na kierunku Breslau	100
▪ 269. Infanteriedivision i Kampfgruppe „Kraft”	102
▪ Niemiecka obrona Gross Wartenberg (Sycowa)	104
▪ Walki w okolicy Oels (Oleśnicy) i sowieckie uderzenia na miasto	110
▪ 73. Korpus Strzelecki dociera do Breslau	115
▪ Generał Martirosjan rezygnuje z uderzenia na Breslau z marszu	117
▪ Przyczółek Peiskowitz (Piskorzowice)	118
▪ „Piekło Peiskowitz” (Piskorzowice)	123
▪ Przełom stycznia i lutego 1945 r. na froncie nad Weide (Widawą)	129
▪ 73. Korpus Strzelecki odchodzi do innych zadań	133

ROZDZIAŁ 4 134

Okrążenie Festung Breslau

▪ 78. Korpus Strzelecki forsuje Odrę na południe od Breslau	134
▪ Walki o Märzdorf Brückenkopf (przyczółek marcinkowicki)	138
▪ „Gniazdo os” w Wasserborn (Radwanicach)	139
▪ 78. Korpus Strzelecki kończy walki na przyczółkach odrzańskich	143
▪ 5. Armia Gwardii przejmuje Märzdorf Brückenkopf (przyczółek marcinkowicki)	144
▪ Lewe skrzydło okrążenia Breslau	150
▪ 15 lutego – okrążenie od południowego wschodu staje się faktem	157
▪ 6. Armia sowiecka i jej struktura	159
▪ Uzbrojenie 6. Armii	166
▪ 6. Armia na Maltsch Brückenkopf (przyczółku malczyckim) i jej zadania	172
▪ Niemieckie próby likwidacji Maltsch Brückenkopf (przyczółku malczyckiego)	173
▪ 6. Armia rusza na Breslau	174
▪ 7. Korpus Zmechanizowany Gwardii rusza zagonem	175
▪ 22. Korpus Strzelecki zdobywa Liegnitz (Legnicę)	176
▪ 74. Korpus Strzelecki zatrzymany pod Neumarkt (Środą Śląską)	177
▪ 7. Korpus Zmechanizowany Gwardii w tarapatkach	177

▪ 6. Armia przebija się do 5. Armii Gwardii	179
▪ Okrążenie Breslau staje się faktem	182

ROZDZIAŁ 5 184

Szturm z marszu – lutowe uderzenie na Festung Breslau

▪ Zdobywać czy blokować Festung Breslau – marszałek Koniew nie ma wątpliwości	184
▪ Generał Głuzdowski ma plan zdobycia Festung Breslau	186
▪ 6. Armia i 5. Armia Gwardii zaciskają pierścień okrążenia	188
▪ 6. Armia wychodzi na pozycje szturmowe	192
▪ Sowietci organizują grupy szturmowe	196
▪ 218. i 309. Dywizje Strzeleckie jako taran uderzeniowy 22. Korpusu Strzeleckiego	197
▪ 74. Korpus Strzelecki – od Neumarkt (Środy Śląskiej) po południowo-zachodnie dzielnice Breslau	200
▪ Stracona szansa 74. Korpusu Strzeleckiego	206
▪ 22. Korpus Strzelecki rusza do szturm – Süd Park (park Południowy)	210
▪ 218. i 309. Dywizje Strzeleckie rozwijają powodzenie	214
▪ 273. Dywizja Strzelecka na prawym skrzydle 22. Korpusu Strzeleckiego	219
▪ 218. i 309. Dywizje Strzeleckie nadal prą w stronę centrum	220
▪ 273. Dywizja Strzelecka traci impet	223
▪ 22. Korpus Strzelecki zawęża pas natarcia	224
▪ Pierwszy impas sowieckiego szturm na Festung Breslau	225
▪ Obrońców wzmacnia Pułk Grenadierów „Mohr”	228
▪ Sowiecki szturm zamiera w końcu lutego	229

ROZDZIAŁ 6 232

Marcowe walki pozycyjne na południu miasta

▪ Sowieckie ampułomioty, butelkomioty, rakiety i artyleria saperska	232
▪ Pancerze stalowe i hełmy dla sowieckiej piechoty	236
▪ Przybywa nowy komendant Festung Breslau – generał Hermann Niehoff	237

▪ Nowy komendant wprowadza w twierdzy bezwzględny obowiązek pracy	241
▪ Gen. Niehoff zapowiada walkę do końca	242
▪ Niemcy wzmacniają obronę na południowym froncie twierdzy	244
▪ Sowiecki 349. Pułk Ciężkiej Artylerii Samobieżnej Gwardii	245
▪ 273. DS jeszcze mocniej rozciąga swój front	246
▪ Linia frontu w Breslau na początku marca	247
▪ Reorganizacja artylerii przeciwlotniczej w Festung Breslau	248
▪ Sowieci wznawiają szturm na początku marca	250
▪ Szturm znów zamiera w końcu pierwszego tygodnia marca	254
▪ Marcowe walki na odcinku 609. Infanteriedivision	255
▪ Marcowe walki pozycyjne w twierdzy na południowym odcinku frontu	256
▪ Sowieckie czołgi i działa samobieżne w rejonie dzielnicy przemysłowej	261
▪ Marcowy szturm ugrzązł w ruinach miasta	263
▪ 273. DS próbuje zdobyć Heiliggeistkirche (kościół pw. Ducha Świętego)	264
▪ Pułk Grenadierów SS „Besslein” luzuje Pułk Grenadierów „Mohr”	266
▪ Niemieckie doświadczenia z lutowo-marcowych walk w Breslau	268
▪ Zatrzymani Sowieci szkolą się w walce wśród ruin	271
▪ Zdobywcze Goliathy i ich użycie przez sowieckich saperów	273
▪ Uzupełnienia w 22. Korpusie Strzeleckim i ostatnie próby wznowienia szturmu	274
▪ Walki w Festung Breslau w oczach propagandy obu walczących stron	276
▪ Podsumowanie pierwszego szturmu na Festung Breslau	281

ROZDZIAŁ 7 284

Zasoby własne twierdzy, lotnicze zaopatrzenie miasta i naloty wielkanocne

▪ Zapasy żywności w Festung Breslau – magazyny i administracja	284
▪ Defcyt paliwa i obroku – reglamentacja i zamienniki	287

▪ Reglamentacja amunicji w Festung Breslau i próby jej produkcji	290
▪ 6. Luftflotte i jej potencjał w końcowym etapie wojny	293
▪ Lotniska w Breslau i odpowiedzialne za nie struktury	298
▪ Pierwsze transporty do i z Festung Breslau	299
▪ Fallschirmjäger lądują w Festung Breslau	302
▪ Pierwsze podsumowanie funkcjonowania mostu powietrznego	304
▪ Szybowce i zrzuły dla Festung Breslau	304
▪ „Wewnętrzne lotnisko miejskie” i misja generała Cranza	307
▪ Zagłada Kaiserstrasse i niedola budujących ją robotników	310
▪ Ciężkie działa piechoty dla Festung Breslau	312
▪ Most powietrzny do Festung Breslau ponad siły 6. Luftflotte	313
▪ Oryginalne pomysły wobec deficytu samolotów transportowych...	315
▪ W poszukiwaniu zrzuconych zasobników	315
▪ Ostatnie zrzuły i podsumowanie akcji zaopatrywania twierdzy	317
▪ Sowieci wobec mostu powietrznego – artyleria, reflektory i atropa lotniska	318
▪ 2. Armia Lotnicza nad Festung Breslau – myśliwce	321
▪ 2. Armia Lotnicza nad Festung Breslau – bombowce	323
▪ Sowieckie Lotnictwo Dalekiego Zasięgu nad Breslau – organizacja i samoloty	324
▪ Niebo nad Breslau w lutym i marcu 1945 r.	326
▪ Wojskowe i cywilne cele nalotów w Breslau	328
▪ Naloty wielkanocne – przygotowania i preludium 31 marca – sobota	331
▪ Naloty wielkanocne – 1 kwietnia – niedziela	333
▪ Naloty wielkanocne – 2 kwietnia – poniedziałek	336
▪ Bilans nalotów wielkanocnych	340
▪ Naloty w dzień i w nocy – kwiecień w Breslau	341
▪ Bilans działań sowieckich bombowców nad Festung Breslau	343

ROZDZIAŁ 8 347

Na północnym odcinku twierdzy

▪ Front północny twierdzy w drugiej połowie lutego	347
▪ 294. Dywizja Strzelecka w lutowych walkach na froncie widawskim	349

▪ Marcowe próby przełamania niemieckiej linii obrony na rzece Weide (Widawie)	351	▪ Impas w szturmie i ograniczone sukcesy atakujących – drugi tydzień kwietnia	398
▪ Sowieci docierają do głównych fortów niemieckich nad Weide (Widawą)	352	▪ Niemcy spowalniają sowieckie postępy	399
▪ Niemcy skracają front – ewakuacja Weidebrück (Krzyżanowic)	356	▪ 10 kwietnia i wycofanie 294. Dywizji Strzeleckiej – tymczasowa linia frontu	401
▪ Rozpoczyna się bój o I-Werke 41	356	▪ Dywersja sowiecka na wschodnim odcinku frontu	404
▪ „Lwy Lilienthal” przybywają z odsieczą	358	▪ Niemiecki garnizon 10 kwietnia	407
▪ Bój o Gross Bischwitz (Biskupice Widawskie)	363	▪ Początek drugiej dekady kwietnia – Sowieci znów prą na wschód	413
▪ 77. Polowy Rejon Umocniony przejmuje front nad Weide (Widawą)	364	▪ Generał Głuzdowski oczekuje większych sukcesów	415
▪ Ransern (Rędzin) i ewakuacja obrońców Pilsnitz (Pilzyc)	365	▪ Sztab twierdzy przenosi się na Sandinsel	416
▪ Próba sowieckiego uderzenia na Oswitz (Osobowice)	366	▪ Sowieckie przygotowania do wznowienia szturm – 14–18 kwietnia	417
▪ „Mała wojna” na prawym brzegu Odry	367	▪ 18 kwietnia – kluczowy dzień szturm wielkanocnego	420
▪ Siły niemieckie na prawym brzegu Odry 10 kwietnia	368	▪ Pancerny pogrom – zagłada 374. Pułku Ciężkiej Artylerii Samobieżnej Gwardii	423
▪ Ostatnie sowieckie próby szturmowe nad Weide (Widawą)	369	▪ Niemcy stabilizują obronę na wschód od Nikolaitor	426
▪ Front nad Weide (Widawą) zamiera	371	▪ Brak dostaw – brak amunicji – „ciężki moździerz Breslau”	428
▪ Ostatnie dni walk na prawym brzegu Odry	372	▪ Trzecia dekada kwietnia – do szturm dołącza 22. Korpus Strzelecki	429

ROZDZIAŁ 9 375

Kwietniowy szturm na Festung Breslau

▪ 6. Armia zmienia punkt ciężkości szturm na Festung Breslau	376
▪ Niemieckie przygotowania obronne w zachodnich dzielnicach	378
▪ Wzmocniony 74. Korpus Strzelecki poprowadzi nowy szturm	380
▪ Kolejne uderzenia i uparta obrona – Schmiedefeld, Maria Höfchen i Klein Mochbern	381
▪ Przerwanie niemieckiej obrony na zachodzie – bój o Klein Gandau	384
▪ Upadek Klein Gandau (Gądowa Małego) i niemieckie próby utrzymania frontu	389
▪ Rüttgerswerke, Gasthaus „Zum Letzten Heller”, Schlesische Blinden Anstalt	391
▪ Kampfgruppe Tilgner wymyka się na prawy brzeg Odry...	393
▪ Niemieckie próby stabilizacji frontu na Hellerstrasse	395
▪ Kierunek centrum Breslau – Sowieci z trudem prą na wschód	397

ROZDZIAŁ 10 444

Ostatnie walki w maju, zawieszenie broni, kapitulacja i bilans walk

▪ Przyczyny sowieckiego niepowodzenia i sukcesu niemieckiej obrony miasta	444
▪ Początek maja w Festung Breslau – Święto Pracy i śmierć Hitlera	449
▪ Wyrwanie z okrążenia czy kapitulacja?	451
▪ W stronę kapitulacji	454
▪ Rozmowy kapitulacyjne	456
▪ Ucieczka Gauleitera Hankego	460
▪ Kapitulacja Festung Breslau	461
▪ Reakcja garnizonu	464
▪ Wyjście garnizonu z miasta i wkroczenie Sowietów	469

▪ Co zrobić z jeńcami – sowiecki problem z garnizonem Festung Breslau	474
▪ Podsumowanie bitwy o Festung Breslau – ofiary i ich losy	477

Wykaz skrótów	483
----------------------	-----

Bibliografia	489
---------------------	-----

Wykaz nazw niemieckich	497
-------------------------------	-----

Indeks osób	506
--------------------	-----

Ilustracje

▪ Niemieccy dowódcy	I
▪ Pozycje niemieckie	V
▪ Sowieccy dowódcy	XIV
▪ Rozkaz szturmu	XVII
▪ Sowieccy żołnierze w Festung Breslau	XIX
▪ Z sowieckiej kroniki filmowej	XLIV
▪ Sowieckie dokumenty wojskowe	XLV
▪ Schematy	XLVII
▪ Z albumu pułkownika Cziczina	LXXXIV
▪ Frontzeitung der Festung Breslau	LXXXVI
▪ Prasa sowiecka	lxxxviii
▪ Upamiętnienia pośmiertne obrońców Breslau	C
▪ Kapitulacja	CVI
▪ Wojenne blizny miasta	CVIII